

ปานวาด มากนวล. บทบาทและการสืบทอดคาถาและพิธีกรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคที่บ้านหนองขาว
จังหวัดกาญจนบุรี (๒๕๕๖)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรมินทร์ จารูวร

วัตถุประสงค์: ๑. เพื่อศึกษารวบรวมและวิเคราะห์บทบาทของคาถาและพิธีกรรมของหมอพื้นบ้านที่บ้านหนองขาว
จังหวัดกาญจนบุรี

๒. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดคาถาและพิธีกรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคที่
บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี

สมมติฐาน: ๑. คาถาและพิธีกรรมของหมอพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดการรักษาโรคที่บ้านหนองขาว
จังหวัดกาญจนบุรี

๒. ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการสืบทอดคาถาและพิธีกรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคที่บ้าน
หนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี คือ ระบบเครือญาติและวิถีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยกันในสังคมเกษตรกรรม

บทคัดย่อ: วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษารวบรวมคาถาและพิธีกรรมรักษาโรคของหมอพื้นบ้านที่บ้านหนองขาว จังหวัด
กาญจนบุรี เพื่อวิเคราะห์บทบาทและการสืบทอดคาถาและพิธีกรรมรักษาโรคของหมอพื้นบ้านโดยใช้แนวทางการ
ศึกษาด้านคติชนวิทยา ได้แก่ การศึกษาคติชนด้านการสื่อสารการแสดง การศึกษาคติชนด้านบทบาทหน้าที่ และการ
ศึกษาพฤติกรรมสัญลักษณ์และวัตถุสัญลักษณ์เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ จากข้อมูลที่รวบรวมได้ พบว่าปัจจุบัน
หมู่บ้านนี้มีหมอพื้นบ้านทั้งหมด ๒๒ คน แบ่งประเภทตามความรู้ของชาวบ้านได้ ๑๒ ประเภท คือ หมอสมุนไพร
หมอเหยียบหมา หมอกวาดยา หมอเริ่ม-งูสวัด หมอดับพิษไฟ หมอสูญผี หมอพ่นขาง หมอกระดุก หมออุ หมอบ่ง
หนามและกำงปลา หมอดำแย และหมอนวดจับเส้น

ผลการศึกษาพบว่า พิธีกรรมรักษาโรคของหมอพื้นบ้านที่บ้านหนองขาวเริ่มต้นด้วยการไหว้ครู แล้วจึงรักษา
โดยใช้สมุนไพรหรือการเป่าพ่น จากนั้นเป็นการบอกข้อควรระวังและการให้กำลังใจ พิธีกรรมมุ่งสร้างความเชื่อมั่นให้
แก่ผู้ป่วยผ่านองค์ประกอบและสัญลักษณ์ที่สะท้อนความศรัทธาในอำนาจพระพุทธรูป อำนาจของครู และอำนาจของ
คาถาอาคม คาถาที่ใช้ในการรักษาโรคพบ ๒๐ คาถา ที่มีทั้งที่แต่งขึ้นเอง นำมาจากคาถาอาคมประเภทอื่น และที่ตัด
มาจากบทสวดที่ใช้ในพิธีสงฆ์ จำแนกตามเนื้อหาของคาถาเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ คาถาที่มีเนื้อหาเน้นเรื่องการรักษาโรค
และคาถาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ลักษณะและประเภทคาถาสะท้อนให้เห็นอิทธิพลพระพุทธศาสนาทั้งใน
แง่เนื้อหา ภาษา และวิธีการถ่ายทอด

ผลการวิเคราะห์ในด้านบทบาทและการสืบทอดพบว่า คาถาและพิธีกรรมรักษาโรคของหมอพื้นบ้านยังคง
สืบทอดกันอยู่ในหมู่เครือญาติและครู-ศิษย์ ทั้งยังมีบทบาทต่อชุมชนในการสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจ การสร้าง
ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และการสืบทอดความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค ปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดคาถาและ
พิธีกรรมรักษาโรคจึงประกอบด้วยระบบเครือญาติ วิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมที่พึ่งพาตนเอง ความศรัทธาใน
พระพุทธศาสนาและความเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งค่านิยมในการนับถือผู้มีวิชาความรู้

งานวิจัยนี้จึงเป็นการศึกษาในเชิงคติชนวิทยาที่ช่วยบันทึกรวบรวมคาถาและพิธีรักษาโรคอันเป็นองค์ความรู้
ของหมอพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ในชุมชนแห่งนี้ และเป็นแนวทางในการศึกษาการแพทย์พื้นบ้านในเชิงคติชนวิทยาต่อ
ไป